

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Art. II. Partes subjectivæ temperantiæ

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

Mediorum, varia edulia ad vomitum excitandum copiose fumere, aut vinum generosum, ad venenum aliquod frigidum expellendum, largiter bibere. Contra etiam potest ad satisfaciendum pro peccatis, vel ad carnem magis domandam, & subjiciendam rationi, vel ad melius vacandum contemplationi, aliosq; fines bonos, abstinere à cibo & potu, aliqui moderato; ut sit per abstinenciam, quæ est usus minoris cibi in quantitate aut qualitate, quam ratio temperantiæ per se postulat; & per ieiunium, quod continet rationem victus durioris, & abstinenciam longiorem, in eo consistentem, quod à quibusdam ciborum generibus abstinenceatur, & semel tantum ac ferè refectio sumatur, ut Ecclesiæ consuetudine receptum est.

5. Ex his intelliges, temperantiæ sic posse rectè definiti, vel describi: *Temperantia est virtus, quæ moderatur appetitum circa delectabilia secundum rationem & gustum, prout rectam rationem decet, ob speciem bonitatis, quæ est in tali moderatione.* Vel ut ait Augustinus lib. 1. de libero arbit. cap. 13. *Temperantia est anima affectio coercens & cohibens appetitum ab in rebus quæ turpiter appetuntur.* Uel ut scribit Ambrosius lib. 1. de Jacob & de vita beata cap. 2. *Temperantia est virtus quæ maxime istarum passionum restringit ardorem, quæ primum sobrietate atque moderatione animum temperat, mentem informat, deinde etiam deliciarum abstinencia restringit habens corporalis ferocitatis &c.*

ARTICULUS II.

Partes subiectivæ temperantiæ.

6. Quatuor partes subiectivæ seu species temperantiæ assignat D. Thomas hic quæst. 143. scilicet abstinenciam, sobrietatem, castitatem, & pudicitiam. Oportet enim (inquit) diversificari species virtutum, secundum diversitatem materie, vel objecti. Est autem temperantia circa delectationes tactus, quæ dividuntur in duo genera: nam quædam ordinantur ad nutrimentum, & in his quantum ad cibum est abstinencia, quantum autem ad potum, propriè sobrietas. Quædam vero ordinantur ad vim generativam: & in his quantum ad delectationem principalem ipsius coitus est castitas; quantum autem ad delectationes circumstantes, puta quæ sunt in oculis, tactibus, & complexibus, attenditur pudicitia.

7. Abstinencia ergo est virtus cupiditates & delectationes esulentorum inordinatas refrænanans, & in ipso usu debitam moderationem constituens. Unde proprius actus huius virtutis est subtractio ciborum, secundum rationem regulatam, & in eo consistentem, quod homo à cibis abstineat prout oportet, pro congruentia hominum cum quibus vivit, & personæ suæ, & pro valetudinis suæ necessitate. Quod ut melius percipiatur, Advertendū est quod hæc subtractio dupliciter fieri potest: primo subtrahendo ea tantum quæ temperantia non permittit, & in quibus foret excessus vitiosus per immoderantiā cibi; & hæc dicitur propriè actus temperantiæ: secundo privando se voluntariè eā quantitate vel qualitate ciborum, quam temperantia permittit, quæq; si sumeretur, nullus foret excessus; & hæc magis propriè vocatur abstinencia.

8. Sobrietas propriè loquendo est species aliqua temperantiæ, quæ versata circa potum, non

A quemcumque, sed inebriare valentem, & cerebrum perturbare, uti est vinum, in quo oportet maxime observare debitam mensuram, eo quod quilibet excessus vini, etiam modicus, valde nocivus & vituperabilis est, & plurquam excessus cibi, etiam maior. Dixi sobrietatem versari circa potum inebriare valentem: quia hunc solum moderatur sobrietas, eo quod specialiter modum nimium perturbando mentem, bonum rationis impedit. Potus vero non inebrians, ut aqua, non est materia istius virtutis, neq; ejus excessus dici potest ebrietas, quæ est vitium oppositum sobrietati, sed magis contrariatur abstinenciam, & ad gulam reducendus est.

B Ex his patet sobrietatem esse virtutem specialem, distinctam scilicet ab abstinencia, & alijs temperantiæ speciebus, propter speciale impedimentum usus rationis quod affert potus inebrians, ad quod removendum hæc virtus ordinatur. Adde etiam propter specialem difficultatem, quæ est in vitando excessu circa vinum multi enim qui à cibo immoderato abstinere peccant tamen circa excessum vini, & ab illo solent homines difficilius abstinere.

Notat verò D. Thomas hic quæst. 149. art. 4. sobrietatem esse quidem omnibus necessariam, sed multo magis quinque generibus personarum. Primo scilicet juvenibus, quia in eis major est pronitas ad concupiscentias, quas oportet refrænari per sobrietatem & abstinenciam à vino immoderato, quo libidinis facies accenduntur. Secundo mulieribus, propter mentis debilitatem, quæ faciliè vini potu turbatur, ex quo proclive illis est labi ad indecora. Tercio senibus, in quibus ratio vigere debet, ut alios erudire valeant. Quarto Episcopis, & quibuslibet Ecclesiæ Ministris, qui mente devota debent spiritualibus officijs insistere. Quinto Regibus & Magistratibus, qui per sapientiam, vigilantiam, & iustitiam, debent populum sibi subditum regere. Quocirca illis omnibus specialiter sobrietas in Scriptura præcipitur. Juvenibus quidem ad Titum 2. *Invenies similiter hortare ut sobrii sint.* Mulieribus, 1. ad Timoth. 3. *Mulieribus similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.* Senibus, ad Titum 2. *Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes.* Episcopis, 1. ad Timoth. 3. *Oportet Episcopos separari reprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, &c.* Regibus denique, Proverb. 31. *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas, & ne forte bibant, & obliviscantur iudiciorum, & mutent iussum filiorum pauperum.*

Tertia species temperantiæ est castitas, quæ affectum moderatur & cohibet circa delectationes venereas, sicut abstinencia moderatur affectum & usum circa cibum, & sobrietas circa potum. Unde castitas est virtus specialis distincta ab abstinencia & sobrietate, ut docet S. Thomas hic qu. 151. art. 3. probatq; ex eo quod versatur circa rationem delectationis valde differentem. Nam ut ait Aristoteles relatus ibidem à S. Doctore, delectationes proportionantur operationibus, quarum sunt perfectiores: Atqui longe differentes sunt operationes pertinentes ad usum ciborum, quibus natura individui conservatur, & operationes pertinentes ad usum venereorum, quibus conservatur natura speciei: Ergo castitas, quæ est circa delectationes venereorum, est virtus distincta ab abstinencia, quæ est circa delectationes ciborum, & à sobrietate, quæ est circa delectationem & usum poculentorum.

Vini

11. Virtutem hanc misis exornant encomiis SS. Patres, præsertim Origenes libro de singularitate Clericorum, ubi hæc scribit: *Castitas nomen invictum est sanctimonie, & expugnatio fortis infamie, fortitudinis firmitas, & lascivia petulantis infirmitas; probitatis presidium, & improbitatis excidium; animæ victoria, & corporis præda; ubertas gloriæ, sterilitas criminum; pronuba sanctitatis, & repudium turpitudinis; sinceritatis indicium, & abominatio scandalorum; exercitium continentie, & evasio tota luxurie; pax securæ virtutum, & debellatio inquietæ bellorum; puritatis culmen, & libidinis carcer; honestatis portus, & ignominie naufragalis locus; virginitatis mater, & hostis immunditie; lorica pudoris, & solum probrofitatis; corruptionis exitium, murmuris rigoris, & destructio vulgaritatis; severitatis gladius triumphator, & dissolutionis occisor; armaturæ virium, & examatura fluxorum; integritatis dignitas, & fornicationis additio; claritatis fastigium, & dedecoris præcipitum; voluntas bonorum operum, & afflictio vitiorum; refrigerium pudicitie, & penitus perulantis; acquisitio triumphorum, & facinororum detrimentum; requies salutis, & perditionis exitum; vita spiritus, & carnis interior; status qualitatis angelice, & funus humane substantie. Hujus retinaculis omnis obscenitas franatur, & compedibus ejus cæces furentis libidinis statuantur. In hanc velut in suppellem franguntur impetibus qualescunque sanguinis undantis, & in illa sedatur humilis infamia corporalis.*

12. Porro castitas alia est conjugalis, alia vidualis, alia juvenilis, & alia virginalis. Conjugalis est illa, per quam conjuges servant regulam à ratione præscriptam in usu veneriorum. Vidualis, quæ totaliter quis abstinere à veneris, non quidem pro omni tempore, sed post transactum matrimonium. Juvenilis, quæ juvenes eo tempore quod præcedit matrimonium castè vivunt. Virginalis denique, quæ aliquis toto tempore vite conservat se immunem ab experimento omnis veneris voluptatis. Et ista consistit partim, & materialiter, in quadam carnis integritate & incorruptione; partim, & præcipue, ac formaliter, in proposito abstinendi perpetuo ab omni delectatione venerea, ut docet S. Thomas hic quæst. 152. art. 1. in corp. & in solut. ad 1. & 2. ubi etiam virginitatem sic definit ex Ambrosio lib. de Virginitate: *Castitas virginalis est expers corruptionis integritas; & ex D. Augustino lib. de sancta virginitate cap. 13. Virginitas est in carne incorruptibilis incorruptionis perpetua meditatio: id est propositum rationis, seu voluntatis (ut exponit S. Thomas) vel jugis attentio, & cura illam conservandi, vitandique quicquid illi opponitur: quæ attentio, & cura diligens atque sollicita, ad illius conservationem necessaria est.*

14. Nota verò propositum voluntatis, semel amissum, posse iterum reparari; sicut alie virtutes solæ, quæ per peccatum deperduntur, refluuntur per penitentiam: at verò immunitas, vel inesperienza à delectatione carnali voluntatis, semel deperditæ per contrariam experientiam, non est reparabilis, etiam de potentia Dei absoluta; quia impossibile est, eum qui expertus fuerit prædictam delectationem, fieri non inexpertum, sicut quod ea quæ facta jam sunt, non fuerint facta. Unde est illud D. Hieronymi in Epist. ad Eustoch. *Cum cetera Deus possit, non potest virginem post ruinam reparare; scilicet quantum ad prædictam immunitatem & inesperienza-*

Tom. IV.

A tiam, sine qua non salvatur absolute virginitas; & ideo qui semel eam amisit, nunquam poterit virgo simpliciter denominari, quia ut ab aliqua virtute simpliciter quis denominetur, non sufficit habere illud quod est in ea formale, scilicet mentis propositum, si desit propria & per se talis virtutis materia.

Nota etiam cum D. Thoma supra citato, virginitatis nomen à virore deduci: nam sicut illud dicitur vitens, quod non est ex abundantia caloris adustum; ita quæ concupiscentiæ adustionem per veneream delectationem & operationem expertæ non sunt, virgines vocantur, quasi in suo nativo virore persistentes. Unde Ambrosius supra relatus dicit, quod virginitas est expers contagionis integritas. Additque ibidem: *Pulchritudinem quis potest majorem estimare decore virginis, quæ amatur à Rege, probatur à Iudice, dedicatur Domino, consecratur Deo: Quibus verbis excellentissimam pulchritudinem virginitati attribuit. Cujus egregiam rationem assignant Sal-*

16. Notandum denique ex doctrina quam tradidit D. Thomas hic quæst. 152. art. 2. quod licet castitas communiter dicta, sit virtus per seipsam, hoc est independenter ab aliquo fine extrinseco, ex eo duntaxat quod illicitas delectationes comprimit, & licitas juxta rationis præscriptum moderatur: virginitas tamen, ut virtuosa sit, requirit finem extrinsecum, ipsam, aut saltem communem castitatem, præstantiorem, quo præsupposito tanquam connotato, omnimoda abstinentia à veneris, quæ virginitatis est materia, licita & honesta reddatur. Et ratio est, quia usus veneriorum moderatus, per seipsam, abstrahendo à quocumque fine extrinseco, est bonus & honestus, utpote intentus à natura, deserviensque magno ejus bono, quod est conservatio & propagatio; & ideo castitas respiciens talem usum, ex seipsa, independenter ab alio fine extrinseco, habet quod sit virtus. At verò omnimoda abstinentia à veneris, spectata secundum se, & sistendo in illa, nullam importat honestatem, quia secundum se, ratione, ut sic dicamus, solius sterilitatis, naturæ non proficit, nec commodum affert: honestatur autem ex fine cui deservit, qui est vacare Deo, aut rebus divinis, pro quo necesse est à terrenis & temporalibus feriari, secundum illud 1. ad Corinth. 7. *Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta, &c.* Unde dixit Augustinus lib. de virginitate cap. 8. *Nec nos hoc in virginibus predicamus, quod virgines sunt (hoc est nudam sterilitatem & infecunditatem) sed quod Deo dicant, piæ continentie virgines sunt: id est ad finem religionis & contemplationis.*

Hoc adeo verum est, ut in statu innocentie & justitiæ originalis, si permanisset, omnimoda

Bbb 3

conti-

continentia à venereis non fuisset virtuosa aut laudabilis, quia ad talem finem non fuisset necessaria, eò quòd usus illorum nullum contemplationi impedimentum præbisset, ut docet D. Thomas 1. p. quæst. 98. art. 2. ad 3. tunc enim actus conjugalis exclusisset ardorem libidinis, mentisque evagationem & inquietudinem, & filiorum procreatio & educatio curas omnes & sollicitudines. In statu verò naturæ corruptæ & lapsæ, in quo versamur, cum hæc omnia quæ matrimonium consequuntur, magnam divinæ contemplationi præstent impedimentum, virtuosissimum est, & extremè laude dignum, ad obtinendum hujusmodi finem, à venereis delectationibus prorsus abstinere, etiam cum carentia fecunditatis, quam natura tam vehementer desiderat, eò quòd finis ille altior sit, & majus bonum, quàm ipsa fecunditas, prout ab hoc vel illo supposito particulari dependet. Unde SS. Patres virginitatem, quæ nunc à pleribus advandandum divinorum contemplationi servatur, miris laudibus & encomiis celebrant, eamque fecunditati carnis, & pudicitie conjugali præponunt. Augustinus enim lib. de sancta virginitate cap. 13. *Virginitas integritas* (inquit) *& per ipsam continentiam ab omni concubitu immunitas, Angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio. Cedat huic omnis fecunditas carnis, omnis pudicitia conjugalis.* Cyprianus lib. de disciplina & habitu Virginitatis. *Virginitas flos est Ecclesiæ, latus indecens, laudis & honoris opus integrum, atque incorruptum, Dei imago, respondens ad sanctimoniam Domini illustrior portio gregis Christi.* Ambrosius libro de viduis: *Supergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines Angelis assimilantur: major tamen est victoria hominum, quàm Angelorum; Angeli enim sine carne vivunt, Virgines verò in carne triumphant.* Chrysostomus lib. de virginitate cap. 11. *Viden virginitatis decus? Eorum qui in terris degunt cum calicibus similitudinem vita molitur; corpore vestitos virgines ab incorporeis copiis non permittit; mortales Angelorum amulos reddit.* Demum S. Athanasius lib. de virginitate, sive de meditatione: *Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis. O virginitas opulencia deficiens! O virginitas corona immarcescibilis! O virginitas templum Dei, & domicilium spiritus sancti! O virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & quæ non nisi à paucis invenitur! O continentia amica Dei, & à sanctis deprecata! O continentia apud multos odiosa, sed apud dignos spectata! O continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate possidetur! O continentia Angelorum vita, & sanctorum corona! Beatus est qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quomam pauculum fatigatus, multum in te gaudebit.*

18. Ad majorem hujus eximie virtutis commendationem, observandum est cum Paraldo Episcopo Lugdunensi, in summa virtutum & vitiorum, liliū inter ceteros flores esse symbolum virginitatis, non solum ratione eximie candoris & decoris quo fulget, sed etiam quia sicut liliū sex habet folia candida, & aliqua grana quasi aurea in medio posita; ita etiam in virginitate sunt veluti sex folia, quæ valent ad conservandum liliū puritatis. Primum est sobrietas: & hoc lacerat excessus in cibo & potu, quasi quædam spina; crapula enim & ebrietas est via ad luxuriam, ut patet in Loth, qui inebriatus per-

A petravat incestum; unde dicit Apostolus: *Solum inebriari vino, in quo est luxuria.*

Secundum folium liliū virginitatis est labor. Spina illud lacerans est otium & ignavia, quæ sunt via ad luxuriam: quare dicitur Ezechielis. *Hæc fuit iniquitas Sodoma: fororistua, superbia, securitas panis, abundantia, & otium.* Unde Chrysostomus super Matth. *Vitium libidinis facit ex vacante & otio nascitur: nam definitio amoris hæc est, quæ vacantis passio, juxta illud Ovidii:*

Otiâ si tollas, perire cupidinis arcus.

Cui consonat istud:

Quaritur Agestus, quare sit factus adulter: In promptu causa est, desideriosus erat.

B Tertium folium est habitus asper & humilis. Spina lacerans est habitus superbus & molis, qui incitat ad luxuriam: Numer. 25. *filii Israel fornicati sunt cum mulieribus Moabitris, quæ ornaverant & 1. ad Timoth. 2. Non in ornamentibus, aut auro, vel veste pretiosa, &c.*

Quartum est custodia sensuum, præcipue oculorum qui nobis remora ostendunt, ut visus & auditus. Spina lacerans hujusmodi folium est curiositas, & desiderium videndi nova, velandi vana; ut patet in Dina, filia Jacobi, quæ egressa ut videret mulieres regionis Sichemitarum, corrupta est à Sichem filio Emor.

C Quintum est modestia sermonis. Spina lacerans est loquacitas, vel turpitudine sermonis. Seneca: *A verbis turpibus abstinere, quia licentia coram impudentiam nutrit.* Proverb. 7. *Ecce mulier occurrat illi ornatu meretricio ad capiendas animas gentilis. 1. ad Corinth. 6. Corrumpe bonos mores cogitationes pessimas, vel colloquia mala.* Hieronymus: *Sit sermo virginis prudens, modestus, & rarus, ac tam eloquentia pretiosus, quàm pudore.*

Sextum folium est fuga occasionum peccandi. Spina lacerans est nimia familiaritas & conversatio cum viris: opportunitas enim peccandi est via ad luxuriam, ut patet in Thamar, corrupta ab Amon fratre suo, quia sola cum solo fuit in thalamo: 2. Regum 13. Genesis 18. *Stes in omni loco circa regionem.* Bernardus. *Solent virgines quæ verè virgines sunt, semper esse parvas, & nunquam esse secures, & ut caveant timenda, etiam tuta perimere.*

Grana aurea liliū virginitatis sunt tres modi diligendi Deum, quos distinguit Bernardus, dicens: *Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter ne illecebre, prudenter ne decepti, fortiter ne oppressi ab amore Domini averiamur.* Vel per grana aurea possunt intelligi varii motus divini amoris, ex diversis causis procedentes: amandus est enim Deus, quia Creator, quia Redemptor, quia remunerator, &c. Hæc Paraldus libro citato.

E Ultima species temperantiæ est pudicitia, quæ in hoc à castitate distinguitur, quod illa habet moderati & rationi subicere delectationes ex commixtione venereæ confluentes; illa verò moderatur, & subijcit rationi delectationes, quæ talem actum circumstant, pntæ quæ sunt in osculis, tactibus, & amplexibus impudicis: unde pudicitia ad castitatem ordinatur, non quasi virtus omnino ab ipsa distincta, sed sicut exprimens castitatis circumstantiam quandam, ut ait S. Doctor hic quæst. 151. art. 4.

Ad virtutem istam spectat egregium illud Terentii

Tertulliani elogium initio libri de pudicit. Pudicitia flos morum, honor corporum, decus sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, praejudicium omnis bonae mentis.

ARTICULUS III.

Partes potentiales temperantiae.

Partes potentiales alicujus virtutis illae dicuntur, quae modum, quem ipsa virtus ponit circa materiam principalem, vel difficiliorem, observant in aliis materiis, quae minus habent difficultatis: unde cum proprium temperantiae sit refranare & reprimere impetus passionum circa delectationes tactus, quae difficilius compescuntur, virtutes refranantes impetus nostrarum passionum & affectionum circa alias materias, vel actiones externas moderantes, possunt illi tanquam virtutes secundariae adungi, & partes potentiales temperantiae appellari. Illae vero à D. Thoma quatuor numerantur, nimirum continentia, mansuetudo, clementia, & modestia: sub qua plures aliae paragrapho sequenti recensendae continentur.

Continentia, quae primo loco ponitur, non sumitur hic pro virtute refranante & reprimente passiones, quae sunt circa venerea, quo pacto convertitur cum castitate; sed pro quodam habitu, per quem voluntas resistit passionibus concupiscibilis, taliterque in bono firmatur, ut quantumvis hujusmodi passiones exurgent & intrumescant, non trahatur ab illis contra rectum iudicium rationis. Unde munus hujus habitus est, non passiones refranare aut compescere, sicut facit virtus continentiae, sed duntaxat firmare & detinere voluntatem, ut illarum impetus non sequatur. Ex quo fit illud non esse simpliciter virtutem, quamvis ad genus virtutis referatur ut aliquid imperfectum: est enim de ratione virtutis, facere opus perfectum, atque aliud rectificare ad aequum ejus principium; quod sane principium, in actibus qui sunt circa passionum objecta, non est sola voluntas, sed etiam appetitus sensitivus: unde quia continentia non perficit hujusmodi appetitum ad recte appetendum, sed relinquit in eo passiones immoderatas, licet voluntatem firmet ac detineat, ne sequatur ipsas passiones, idem deficit à ratione perfectae virtutis, & est veluti semi-virtus, ut docet S. Thomas hic quaest. 155. art. 1.

Mansuetudo, quae etiam mititas vocatur, est virtus, quae passionem irae ita componit & moderatur, ut non permittat eam exurgere, nisi cum oportet, & in ea mensura in qua fuerit necessarium. Licet enim nunquam ira ita danda sit locum, ut iudicium rationis perturbet, interdum tamen honestum & necesse est moderatè irasci ad serviendum iustitiae, vel pro juvanda fortitudine, quae utitur ita in suo actu aggressionis: & ita Christus iram excitavit, dum, facto ex funiculis flagello, mercatores eiecit e templo. Unde Aristoteles 4. Ethic. cap. 5. Qui igitur (inquit) ob qua oportet, & quibus oportet irascitur, addo etiam quomodo, & quando, & quousque debet, laudatur, esseque is mansuetus potest, quippe cum mansuetudo ipsa laude afficiatur. Mansuetus enim ille est, qui perturbatione vacat, & ab affectu minime ducitur, sed quem admodum ratio ipsa statuerit, ita & obid, & tandem succedet.

Mansuetudini affinis est clementia: unde ali-

qui eas non distinguunt. Sed revera differunt; ut docet S. Thomas hic quaest. 157. art. 1. Licet enim utraque mitiget iram circa vindictam, sub diversa tamen ratione id praestant; mansuetudo quidem, quatenus id decet animum irae dominantem: clementia verò, quatenus id consentaneum est homini in potestate constituto. Unde Seneca lib. 2. de clementia cap. 3. definit clementiam, Temperantiam animi in potestate ulciscendi: vel lenitatem superioris adversus inferiorem in constituendis poenis. Decet enim illum non uti tota sua potestate in illo munere, sed aliquid de poena remittere, & infra meritum punire: sicut & contrarium decet in praemio retribuendo aliquid addere, & supra condignum remunerare: At ita humani Principes, aut Judices Deum imitentur, qui praemiatur ultra condignum, & ad id ex propria inclinatione, & innata bonitate tendit; puni autem citra condignum, & non nisi provocatus nostris demeritis, ac veluti coactus, juxta illud Tertulliani lib. 2. contra Marcionem, Deus ex seipso bonus est, ex nobis justus (iustitiam vindicativa.) Prior est bonitas Dei secundum naturam, posterior severitas secundum causam: illa propria, haec accommodata; illa edita, haec adhibita.

Ex his intelliges, mansuetudinem communem esse omnibus personis: clementiam verò propriam esse Superiorum & Judicum, quibus determinatio poenae pro delicto incumbit; specialiterque spectat ad Principem, quem valde decet poenas & supplicia in sibi subiectos benigne mitigare. Unde Ovidius,

Regia (crede mihi) res est succurrere lapsis,

Convenit & tanto, quantus & ipse viro.

Enituit virtus haec praecipue in Theodosio, cuius tanta fuit erga hostes benignitas & clementia, ut de ipso haec referat Ambrosius in oratione de ejus obitu: Beneficium se putabat accepisse, cum rogaretur ignoscere, & tunc propior erat venia, cum fuisset commotio major iracundia. Et optabat ut in eo quod in aliis timebatur, ut irasceret. Sape tremantes vidimus quos oburgabat, & compunctos sceleris, cum desperassent, solutos a crimine. Vincere enim volebat, non pleitare, aequitatis iudex, non poenae arbiter, qui nunquam veniam confitenti negaret.

Quarta virtus temperantiae annexa est modestia, à modo dicta, quia nimirum modum statuit, qui in humanis affectionibus & actionibus, in gestu corporis, ejusque cultu & vestitu, servari debet; ita ut haec omnia decenter & congruenter se habeant, secundum personae statum: modestus enim dicitur, qui circa illa omnia moderatè & congruenter se habet, modumque sibi convenientem tenet. Virtutis hujus summum decus neminem fugit: nam modestiam esse Dei portionem, id est partem notarum habitationis Dei in homine, egregiè dixit Ambrosius 1. offic. cap. 18. Erumpit etiam foras ejus decor, & ut verbis Tertulliani utar lib. de cultu foemineo cap. 13. Emanat ab animo inhabitum, & eructat à conscientia in superficiem, ut & foris inspiciat quasi suppellectilem suam. Unde Ambrosius serm. 10. in Psal. 128. egregiè ostendit, virum modestum, vel si videatur, prodesse; adductaque ejus animalis similitudine, quod si ab icterico conspiciatur, sanatur conspicientem, demonstrat probi hominis, recteque compositi, vel aspectum esse concurrentibus salutarem. Hinc Basilii lib. de virginitate, virginem instruens ait, eam dum procedit in publicum, talem se & habitu & incessu, & toto corporis motu debere exhibere, ut

qui